

MAVİ ANADOLUCULUK FİKRİNİN TÜRK YÖNETİM GELENEĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

(Evaluation of The Idea of Blue Anatolianism in Terms of Turkish Management Tradition)

Tuna ÇELİK¹

Araştırma

Makale Geliş Tarihi: 02.04.2024

Makale Kabul Tarihi: 12.06.2024

DOI: 10.53507/akademikdusunce.1463539

ÖZ

Mavi Anadoluçuluk, Cevat Şakir Kabaağaçlı tarafından temelleri atılan, başta tarihçiler ve arkeologlar olmak üzere birçok araştırmacının fikir dünyasını derinden etkileyen bir düşünce sistemidir. Mavi Anadoluçuluk'un temel savı, Yunan ve Roma medeniyetlerinin kökeninin Anadolu olduğu ve bu medeniyetlerin Yunan kültürüne mal edilmesinin büyük bir hata olduğudur. Mavi Anadoluçuluk düşüncesinin fikir babası Halikarnas Balıkcısı mahlaslı Cevat Şakir Kabaağaçlı, en önemli sözcüsü ise Sabahattin Eyüboğlu'dur. Fikrin akademik tarafı Azra Erhat ile desteklenirken, arkeoloji alanında Fahri Işık ve mitoloji alanında Derman Bayladı ön plana çıkmaktadır. Çalışmada ilk olarak, Mavi Anadoluçuluk temsilcilerinin savları ve bu savlarını ispat etmek için kullanmış olduğu dayanaklar ele alınmıştır. Ardından, diğer düşünürler tarafından Mavi Anadoluçuluk fikrine yöneltilen eleştiriler açıklanmıştır. Son bölümde ise Türk yönetim geleneği ile ilgili metinlerde tartışılan temel konulardan bir kavram haritası oluşturulmuştur. Çalışmanın amacı, Mavi Anadoluçuluk fikrinin Türk yönetim geleneği ile ilgili kavramlara getirmiş olduğu açıklamaları değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet, Anadolu, Mavi Anadoluçuluk, Yönetim Geleneği

ABSTRACT

Blue Anatolianism is a system of thought that deeply affects the intellectual world of many researchers, especially historians and archaeologists. Cevat Şakir Kabaağaçlı is the founder of this idea. The main argument of the idea of Blue Anatolianism is that Greek and Roman civilizations originated from Anatolia and it is a big mistake to attribute these civilizations to Greek culture. Cevat Şakir Kabaağaçlı, nicknamed the Fisherman of Halicarnassus, is the father of the idea of Blue Anatolianism, and the most important spokesperson is Sabahattin Eyüboğlu. The academic side of the idea is supported by Azra Erhat, Fahri Işık and Derman Bayladı are in the field of mythology and archeology of Blue Anatolianism. In the study, firstly, the arguments of the representatives of Blue Anatolianism and the grounds they used to prove these arguments were discussed. Then, the criticisms directed to the idea of Blue Anatolianism by other thinkers are explained. Finally, a concept map was created from the main topics discussed in terms of Turkish administrative tradition. The aim of the study is to evaluate the explanations of the idea regarding the concepts of the Turkish management tradition.

Keywords: Civilization, Anatolia, Blue Anatolianism, Management Traditions

¹ Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim Bilimleri Ana Bilim Dalı, celiktunahacettepe@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7889-7327.

Giriş

Cevat Şakir Kabağaçlı, 1890 yılında Girit'te doğmuştur. Babası Mehmet Şakir Paşa, büyükelçi olarak Atina'da görev yapmıştır. Bu sebeple, Cevat Şakir Kabağaçlı'nın çocukluk yılları Atina'da geçmiştir. Babasının görevinin bitmesi üzerine Büyükkada'ya dönerler ve Kabağaçlı, mahalle mektebinde okula başlar. 1907 yılında Robert Koleji'ni bitirir ve aynı yıl Oxford Üniversitesi Yeni Çağ Tarihi Bölümü'ne girer. Öğrencilik yıllarında birçok Avrupa ülkesini gezer ve ziyaret etmiş olduğu ülkelerin sanat ve kültürlerini tanır. Çeşitli gazete ve dergilerde farklı isimler ile çeviri, öykü, hikâye ve şiir gibi edebi eserler verir (Asiltürk, 2015: 23 -26). 1914 yılında çiftlik evlerinde babası ile tartışır ve tartışma sırasında kaza kurşunu ile babası ölür. Cevat Şakir Kabağaçlı, on dört yıl hapis cezasına çarptırılır fakat erken tahliye olur (Yetgin, 2018: 129). Resimli Hafta Dergisi'nde 13 Nisan 1925 tarihinde yazdığı "Hapishanede İdama Mahkûm Olanlar Bile Bile Asılmaya Nasıl Giderler?" başlıklı makalesi yüzünden İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanarak Bodrum'a sürgüne gider.

Cevat Şakir Kabağaçlı; Bodrum'da yaşadığı sürgün yıllarında sık sık küçük kayıklar ile denize açılmaktadır. İlk zamanlar Gökova'yı keşfe dalmış, ardından dostlarının aklına mavi yolculuğun tohumlarını serpiştirmeye başlamıştır. Literatürde yer alan kaynaklarda kesin bir tarih olmamakla birlikte ilk toplu mavi yolculuğun 1945 veya 1946 yılında gerçekleştirildiği düşünülmektedir (Boratav, 2022). Farklı zamanlarda yolculuğa katılanlar arasında, Mavi Anadoluçuluk fikrinin temel savunucuları olan Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu gibi isimler de vardır. Yolculuklar, yeterli donanıma sahip olmayan küçük teknelerde yapılmıştır. Teknelerin kıyılara yanaştığı esnada yolcular, buldukları yerdeki anıt ve tapınak gibi tarihi mekanları gezmiş ve yerel halk ile iletişime geçmişlerdir. Yapılan bu geziler, Mavi Anadoluçuluk fikrinin temelini oluşturmaktadır. Azra Erhat, "Mavi Yolculuk" adlı kitabında Didim gezisinden bahsederken (Erhat, 1962: 36-37):

Yanlış; Türkiye'yi Doğu, Yunanistan'ı Batı sayan, uygarlığın kaynağını Yunan mucizesi dediği gökten inme bir kavrama inanan görüşte ve bizim için çok zararlı bu görüşün yüzyıllardır silinememesinde aramalı. Ama doğrusunu ister misiniz, biz de suçluyuz. Batı uygarlığının kaynağı Anadolu'dadır, en değerli kalıntıları bizdedir. Bu gerçeği dünyaya yaymak, kafalara yerleştirmek için gösterdiğimiz çabalar yetersizdir.

Fotoğraf 1. Mavi Yolculuk (1968).



Kaynak: Boratav, 2022.

1968 yılındaki mavi yolculuk, Fotoğraftakiler: 1. Samih Rıfat, 2. David Siesby, 3. Alev Ebuzziya Siesby, 4. Osman Çalık, 5. Afife Batur, 6. Azra Erhat, 7. Sabahattin Batur, 8. Siren Çalık, 9. Ersen Gürsel, 10. Müfide Çalık, 11. Cavidan Göral, 12. Selçuk Batur, 13. Sabahattin Eyüboğlu, 14. Müntekim Öktem, 15. Şadi Çalık

Halikarnas Balıkçısı; Türk edebiyat tarihinin önde gelen şairleri Yahya Kemal Bayatlı ile Yakup Kadri Karaosmanoğlu tarafından geliştirilen “Nev-Yunanîlik” isimli edebi görüşü benimsemiş ve düşüncenin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu edebi görüş, Antik Yunan kaynaklarını temele almakta ve Akdeniz kültüründen beslenmektedir. Yazar, edebi görüşü ile birlikte Anadoluçuluk düşüncesi ve Türk Tarih Tezi’nden faydalanmış ve Mavi Anadoluçuluk fikrini ortaya koymuştur (Karataş, 2014: 11).

Mavi Anadoluçuluk fikri; başta Halikarnas Balıkçısı olmak üzere Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat ve Vedat Günyol gibi düşünürler öncülüğünde savunulmuştur. Fikrin amacı, Türk kimliğini Batı ile ilişkilendirmek ve kimliğe yeni bir boyut kazandırmaktır (Yıldırım, 2012: 246). Günyol; “Türklük bir anlaşma bir ‘consensus’ işidir. Safkan Türk yoktur. Yüzyıllarca çeşitli uygarlıkların gelip geçtiği, izler bıraktığı Anadolu bir ırklar bileşimi, potasıdır.” demiştir (Günyol, 1991: 27). Bu söz, Mavi Anadoluçuların millet ve tarih algısını özetler niteliktedir.

Türk yönetim geleneği; Türklerin farklı zamanlarda ve çeşitli coğrafyalarda kurmuş oldukları devletlerde, devlet yönetiminde benimsedikleri uygulamaları ve bu uygulamaların devamlılığını tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Mavi Anadoluçuluk fikri savunucuları; Türk tarihi ve toplumsal yapısı, Anadolu medeniyetlerinin kökeni, Türk kültürü ve edebiyatı

gibi konular hakkında, farklı türlerde eserler kaleme almışlardır. Bu açıdan bakıldığında her ne kadar kendileri “yönetim geleneği” kavramını kullanarak özel bir çalışma yapmasalar ve spesifik bir yönetim anlayışı ortaya koymasalar da Mavi Anadoluçuluk fikrinin Türk yönetim geleneği açısından nasıl bir zemine oturduğu, kamu yönetimi açısından önem arz etmektedir.

1. Mavi Anadoluçuluk Fikrinin Temel Savları ve Dayanakları

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemi ile birlikte ulusal bir bilinç oluşturma çabası başlamıştır. Bu çaba, uzun yıllar edebiyattan tarihe sanattan kamu yönetimine kadar farklı alanlarda kendisini göstermiştir. Amaç, Batı'yı örnek alarak Türk toplumunu çağdaş uygarlık yoluna sokmak ve ülkede köklü bir dönüşüm sağlamaktır. Eski düşünce sisteminden kurtulmak amacı ile özellikle kültür ve eğitim faaliyetlerine büyük önem verilmiştir. Türk kültürünün kökenini tespit etmek için dil ve tarih çalışmalarına öncelik verilmiştir (Akgün, 2020: 314).

Türk Tarih Tezi, Orta Asya'dan başlayarak Anadolu'ya kadar uzanan coğrafyada etnik devamlılık olduğu fikrine dayanmaktadır. Hititler veya Sümerler'in Orta Asya coğrafyasına dayandırılması, Türk kimliğine çağdaş bir aidiyet kazandırmıştır. Ancak yeni sistemin kurucu felsefesini de oluşturan bu husus, farklı kesimler tarafından eleştirilmiş ve konuya alternatif yaklaşımlar getirilmiştir. Tam bu noktada karşımıza Mavi Anadoluçular çıkmaktadır. Mavi Anadoluçuluk fikri, 1940'lı yıllardan itibaren kendisini göstermeye başlamıştır. Literatürde fikir; edebi bir akım, kültürel bir tavır, tarih tezi veya Batılılaşma ekolü gibi farklı şekillerde anılmaktadır (Danış, 2023: 213).

Mavi Anadoluçuluk fikri, örgütlü ve kurumsal yapıdan uzak bir görüntü sergilemektedir. Fikri savunan düşünürler, düzenli bir şekilde dergi veya kitapta yayın yapmamışlardır. Yazarlar, kendi başlarına yazılarını kaleme almış ve düşüncelerini geniş kitlelere duyurma fırsatı yakalayamamışlardır (Şenol, 2009: 112). Mavi Anadoluçuların fikirlerini geniş kitlelere duyurmak gibi bir arzularının olup olmadığı da ayrıca bir tartışma konusudur.

Mavi Anadoluçuluk fikrinin merkezinde konumlanan en önemli düşünce, uygarlığın Batı Anadolu'da (özellikle İyonya'da) doğduğu ve buradan diğer medeniyetlere yayıldığı fikridir. Mavi Anadoluçular, iddialarını savunurken antropoloji ve mitoloji gibi çeşitli alanlardan faydalanmış ve farklı araştırma teknikleri kullanmışlardır. Mavi Anadoluçuluk fikrinin önemli iddiaları ve savlarını dayandırdıkları temel hususlar aşağıda ele alınmıştır.

Mavi Anadoluçulara göre, uygarlık Anadolu'dan doğmuştur ve Antik Çağ Anadolu medeniyeti mirasının Helenleştirilerek Yunanistan'a mal edilmemelidir. Düşünürlerin ele almış oldukları bu fikri ispata götürürken etimolojik köken arayışı ve arkeolojik bulgulara

değindikleri görülmektedir. Cengiz Bektaş'a göre, Yunan sözcüğü bile Anadolu'da yaratılmış bir sözcüktür. Hitit arşivlerinde Troia'nın adı Viluşa yani "tahtadan yapılmış kale" demektir. Viluşa, İluşa, İlion, İyon ve son olarak Yunan kelimeleri birbirinin devamı niteliğindedir (Bektaş, 2017). Halikarnas Balıkçısı, "kible" kelimesinin tanrıça Kibele'den geldiğini iddia etmektedir. Fahri Işık; Likya'da sanata dair konuların seçiminde "Hellas" sözcüğünün olmadığını ancak Anadolu'nun olduğunu, eserlerde "Hellenizm" in aksine Doğululuk unsurlarının mevcut olduğunu ileri sürmüştür (Işık, 2010: 65). Işık, Mısır'da 3. Amenofis'in tapınak mezarında yapılan kazılarda yeni bloklar ortaya çıktığından ve bu blokların yan yana duran üç halkı simgelediğinden bahseder. Halklar; Luviler, Büyük İyonya ve Mitaniya'dır. Fahri Işık'a göre; önemli blokta adlandırılan halklar, Luviler ve Mitaniler'dir. Bunlar, Anadolu halklarıdır. Bloklar, belirli bir coğrafya ile sınırlıdır. Bu halkların Anadolu halkı olması, diğer bloktaki Büyük İyonya'nın da Anadolu toprağı olduğunu göstermektedir (Özden, 2021: 3-4).

Mavi Anadoluçuluk fikrinin diğer önemli bir iddiası; Ege kıyılarının Batı bilimince, Yunan uygarlığının ilk merkezi diye tanımlandığı fakat sonraları bu bakış açısının Ege'den Yunanistan'a kaydığıdır. Yazarlara göre Batı âleminin gözünde, Ege ve Anadolu önemini yitirmiştir. Yunan uygarlığı, 19. yüzyıl şair ve bilginlerinin duygusal yanıtlara yol açan görüşleri ile yalnız Yunanistan'a mal edilmiştir. Halikarnas Balıkçısı, Yunan Mucizesi diye bir şey olmadığına ve Ege Mucizesi'nin varlığına inanmaktadır. Çünkü felsefe burada can bulmuş ve gelişmiştir. Felsefe, Hellenistan'a göçtüğünde işe yaramaz hale gelmiştir (Balıkçı, 2005:26-30). Ayrıca yirminci yüzyılda yeniden parlayıp doğan atom bilimi, insanlığa çağ değiştiren büyük düşünce, Ege filozoflarının buluşudur. Bu düşünce Yunanistan'a göçünce doğa bilimi kısırlaşmış, insan bilimi soyutlaşmıştır. Platon ve Aristo gelmiş, soyut idealarla insanlığı dinlerin ve hurafelerin kucağına atmışlardır. Atina felsefesi insanlığı en az iki bin yıl geriye götürmüştür (Erhat, 1974: 412-413).

Mavi Anadoluçular; toprak ve toplumsal kültür arasında tarihsel ve sağlam bir bağ olduğuna ve belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan bir halkın mevcut kültürünün, geçmişte aynı coğrafyada yaşamış bütün toplumların kültürlerinin harmanlanmasıyla oluşan bir sentez olduğuna inanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Antik Helen ve Roma medeniyetinin kültürel temelleri ile Yunan toplumu arasında doğrusal bir ilişki yoktur. Söz konusu medeniyetin temeli, Anadolu'dur. Mavi Anadoluçuların her biri farklı medeniyetleri örnek vererek bu savı desteklemişlerdir. Anadolu coğrafyasında yaşamış Luviler, Hitit, Lidya, Karya, Likya, Frigya, Kapadokya gibi medeniyetler, Antik Helen ve Roma medeniyetinin tohumlarını atmış ve her iki medeniyet de Anadolu'nun kültürel mirasına kök salarak gelişimini sürdürmüştür. Kültür

ile ilişki kurulan bu düşüncenin ispatında, halk oyunlarına önemli bir yer verildiği görülmektedir. Halikarnas Balıkcısı, zeybeklerin antik çağlardan kalma “Dionysos” kültü ve bu kültürün bereket ayinleri ile bağbozumu bayramları arasındaki ilişkiyi vurgulamıştır. Özellikle, oyun içerisinde zeybeklerin eğilerek dizlerini yere deydirmelerini, sonra doğrulup gövdelerinin üstünde dönmelerini; üzümü ezme ve topraktan alınan güçle sevinç çığlıkları atmanın simgesi saymıştır (Erhat, 1980). Sabahattin Eyüboğlu; “Halk oyunları, kara softalığa karşı Anadolu’nun masmavi direnişidir.” demiş ve horonun “hora tepme” sözüyle birlikte Dionysos horonlarına bağlandığından bahsetmiştir (Eyüboğlu, 2006:73). Arkeolog Ekrem Akurgal da teorisinde, Anadolu topraklarında yerleşmiş bütün medeniyetlerin mirasçısı olduğumuzu ileri sürmektedir. Bu durum kalıtsal değil, kültürel kalıttan kaynaklanmaktadır. Akurgal’a göre; “Onlar biyolojik anlamda bizim atalarımız olmasa da biz kültürel bakımdan onların çocukları sayılırız” (Akurgal, 1968).

Mavi Anadoluçuluk fikrinde öne çıkan dördüncü bir sav ise Batı dünyasının Rönesans’ın temeli saydığı edebiyat, hümanizm, özgür düşünce gibi nosyonların sanılan aksine Atina merkezli Helen kültüründen değil Anadolu merkezli İyonya’dan geldiğidir. Mavi Anadoluçuluk fikrine göre; Batı uygarlığı Anadolu topraklarında, İyonya’da yaratılmıştır. Homeros, Thales, Demokritos gibi düşünürler Anadolu’dur. Fikrin savunucuları, edebiyat ve sanat karşılaştırmaları ile mitolojiye büyük önem vermiş ve bu karşılaştırmalar ile söz konusu iddialarını desteklemişlerdir. Azra Erhat açısından, Akdeniz mitolojisi deyince başta Yunan-Roma mitolojisi diye bir kavram akla gelmektedir ve bu anlayış hatalıdır. Efsanelerin çıkış yeri ne Yunanistan’dır ne de İtalya, Anadolu’dur, Girit’tir, Mezopotamya’dır, Fenike, Mısır’dır, ya da bütün bu yerlerdeki sözlü geleneklerin karışımından ortaya çıkmış bir bütündür. Batı uygarlığının ilk ve en büyük ozanı yurttaşımız Homeros; “Burcu burcu Anadolu kokmaktadır.” (Erhat, 1972: 5-9). Derman Bayladı, “Uygarlıklar Kavşağı Anadolu” kitabında şöyle demektedir (Bayladı, 2003: 2):

Ana Tanrıça, Anadolu’da çağ ve toplumlara göre Vuruşemu, Hepat, Arinna, Nana, Ma, Kybele, Leto, Latona, Kupaha olur. Sonra Yunanistan’a geçerek Rhea; Suriye ve Filistin’de Mariamme, Marianna olur. Adlar değişir ama öz hep aynı kalır. Toprağın, doğanın yaratılışının simgesi Toprak Ana’dır o.

Sabahattin Eyüboğlu, İlyada’nın Anadolu destanı ve Homeros’un da bir Anadolu çocuğu olduğunu belirtir. İda Dağı Kaz Dağı’dır (Eyüboğlu, 2006: 247-248). Ayrıca Mavi Anadoluçulara göre tercüme eserlerin Türkçe bir şekilde kolay anlaşılması, ilgili iddialarını desteklemektedir. Sabahattin Eyüboğlu “Mavi ve Kara” kitabında İlyada destanından şöyle söz eder:

Montaigne, İlyada'yı överken, bu destanın eskimek bilmediğini ve hala insan düşüncesini emzirdiğini, nice kralların, büyük savaşçıların İlyada'dan ışık ve örnek aldıklarını, Homeros'un kahramanlarına uymak, hatta bağlanmak istediklerini söyler ve bu arada der ki: "Türklerin padişahı 2. Mehmet, Papa İkinci Pius'a şunları yazmış: İtalyanların bana düşman olmalarına şaşıyorum. Biz de İtalyanlar gibi Troyalıların soyundanız. Yunanlılardan Hektor'un öcünü almak benim kadar onlara da düşer; onlarsa bana karşı Yunanlıları tutuyorlar" (Eyüboğlu, 2006: 248).

2. Mavi Anadoluçuluk Fikrine Yöneltilen Eleştiriler

Mavi Anadoluçuluk fikri ile ilgili yapılan literatür taramasında, yönetim geleneği açısından fikrin açıklandığı kaynaklardan daha çok eleştirildiği kaynakların olduğu görülmüştür. Eleştiriler içerisinde Murat Belge tarafından kaleme alınan "Mavi Anadolu Tezi ve Halikarnas Balıkçısı" makalesinin büyük önemi olduğu ve makaleye sıklıkla diğer yazarlar tarafından atıfta bulunulduğu tespit edilmiştir.

Murat Belge; Mavi Anadoluçuluk yaklaşımını, Kabağaçlı'nın "Uluç Reis" ve "Turgut Reis" isimli romanlarını inceleyerek eleştirmektedir. Yazara göre, Mavi Anadoluçuluk fikri; "Yaşadığımız andan geçmişe giderek bir gelenek beğenmek ve seçmektir." (Belge, 2006: 33). Belge, Mavi Anadoluçuluk fikrini savunan düşünürlerin İyonya uygarlığını yücelttiklerini ancak Ege'nin diğer kıyılarındaki uygarlıklardan bahsetmediklerini belirtmektedir. Belge'ye göre; Mavi Anadolu tezi, nesnel ve bilimsel değildir. Ayrıca, Halikarnas Balıkçısı'nın tarihi konularda bilimselliği olmayan yorumlar yaptığını dile getirmektedir. Belge, Halikarnas Balıkçısı'nın "Uluç Reis" romanında ırkçılık yaptığını ve kadınları aşağıladığını belirtmiştir (Belge, 2006: 32-45). Halikarnas Balıkçısı'nı "olgun bir yazardan ziyade henüz erginleşmemiş, seks manyağı bir çocuğa" benzettir (Belge, 2006: 40).

Aşağıda, araştırmacılar tarafından Mavi Anadoluçuluk fikrine yöneltilen eleştiriler maddeler halinde sıralanmıştır:

- *Ahmet Oktay*: Mavi hümanizmadan kuramsal bir yapının değil, yalnızca güzel çeviriler ve telif ürünler kaldığını ileri sürmektedir (Oktay, 1987: 97-100).
- *Enis Batur*: Mavi Anadoluçuların halkın aydınlatıcı kılavuzluğunu üstelenecek hümanist aydınlar olduğunu ve Cumhuriyet'e karşı eleştirel tavır benimsemeyi akıllarından bile geçirmediğini belirtmektedir (Batur, 1987: 101-102).
- *Ece Ayhan*: Sabahattin Eyüboğlu'nu Prens Sabahattin'e benzettir. Mavi Yolcuların kırk yıldır Türkiye'de olup bitenlerden haberlerinin olmadığını söyler. Onları, toplumdan ve edebiyattan kopuk olmakla suçlar (Ayhan, 1987: 50).

➤ *Mert Tutucu*: Mavi Anadolu hareketi, Cumhuriyet dönemi Türk modernleşmesinin şovenist eğilimlerini Anadolu şemsiyesi altında toplayan bir neoromantisizmdir. Yazara göre, yapılması gereken her alanda çok kültürlülüğün, çok dilliliğin heterojen yapısını koruyarak tek tipleştirici kültürel çalışmaların tuttuğu bakkal defterini yırtıp atmaktır. “Çünkü bakkalın hümanizmi veresiye günü gelene kadardır.” (Tutucu, 2024).

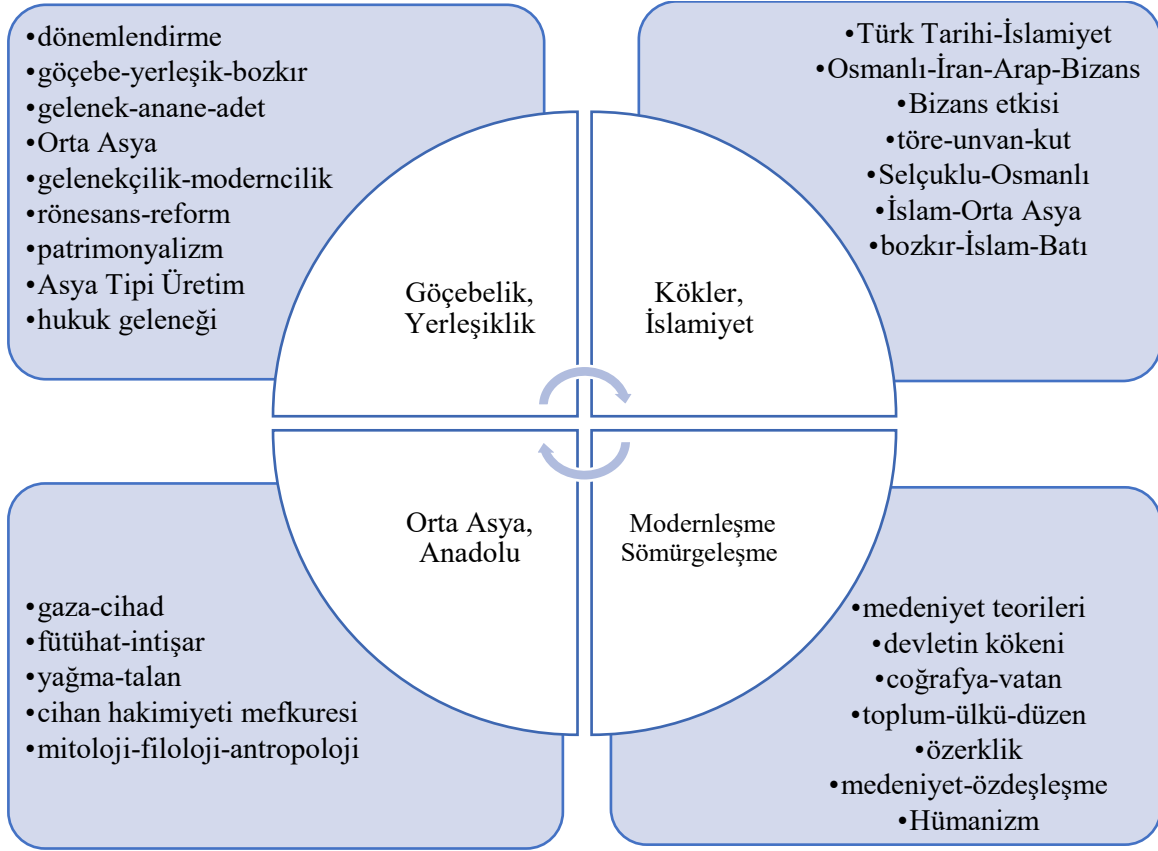
➤ *Mustafa Akar*: Mavi Anadoluçuluk fikrini gaddar laikliğin bir üst kimliği olarak değerlendirmiştir. Akar’a göre, Mavi Anadoluçuluk makbul bir aydın yaratma projesidir. Her mekânı müze, her alimi hümanist saymışlardır (Akar, 2020: 10-12).

➤ *Nurullah Çetin*: Çetin’e göre Mavi Anadoluçuluk, Müslüman Türk Anadolu fikrine zıt bir şekilde ortaya çıkmıştır. Belirli bir milliyeti yoktur ve evrensel olma çabası içerisindedir. Dinsiz hümanizm fikrine zemin bulmak için çabalamaktadır. Tezlerinin hiçbir geçerliliği ve tarihsel değeri yoktur (Çetin, 2024).

3. Mavi Anadoluçuluk Fikrinin Türk Yönetim Geleneği Açısından Değerlendirilmesi

Türk yönetim geleneği, yönetim bilimcilerin çalışma konularının başında gelmektedir. Kamu yönetiminin yanı sıra hukuk, tarih ve edebiyat gibi alanların da konuyla yakından ilgili olduğu görülmektedir. Yapılan literatür taramasında, Türk yönetim geleneği konusunda çalışmaları bulunan düşünürlerin belirli kavramlar üzerinde sıklıkla durduğu değerlendirilmiş ve araştırmalar neticesinde Tablo 1’de bu kavramlar ile ilgili bir harita oluşturulmuştur.

Şekil 1. Türk Yönetim Geleneği Kavram Haritası



Kaynak: Türk yönetim geleneği hakkında yapılan okumalar ve araştırmalar neticesinde, yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kavram haritası içerisinde yer alan terimler oluşturulduktan sonra, terimlerin hangilerinin Mavi Anadoluçuluk savunucuları tarafından yorumlandığı araştırılmıştır. Fikrin temel savunucuları arasında yer alan kişilerin açıklamalarına dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda, Mavi Anadoluçuluk fikrinin önde gelen savunucularının eserleri incelenmiştir. Yapılan inceleme neticesinde; değerlendirme aşamasında dönemlendirme, göçebelik, yerleşiklik, Orta Asya, gelenek, Selçuk ve Osmanlı, Doğu-Batı, Rönesans, İslam, ünvanlar, mitoloji ve antropoloji kavramlarına yer vermenin isabetli olacağı düşünülmüştür.

Türk yönetim geleneği çalışmalarında yer alan kavramların Mavi Anadoluçuluk düşüncesi açısından nasıl ele alındığının tespit edilmesi, fikrin değerlendirilmesi açısından kolaylaştırıcı bir unsur olmuştur. Aşağıdaki Tablo 2’de, Mavi Anadoluçuluk fikrinin Türk yönetim geleneğinde yer alan kavramları ele alış şekli özetlenmiştir:

Tablo 2. Mavi Anadoluçuluk'un Türk Yönetim Geleneği Açısından Konumu

<i>Dönemlendirme</i>	<p>Mavi Anadoluçuluğun önde gelen savunucuları olan Halikarnas Balıkcısı, Azra Erhat ve Sabahattin Eyüboğlu'nun Helenistik dönem ile ilgili uzun tartışmalar yaptığı görülmüştür. Yazarların Zeki Velidi Togan, Rıza Nur, Akçura veya Ziya Gökalp gibi spesifik bir tarih sınıflandırması bulunmamaktadır.</p> <p>Mavi Anadoluçular için Türk tarihi Orta Asya'da başlar ve Anadolu'ya gelince buradaki halk ve kültürlerle birleşip yeni bir içerik kazanır. Onlara göre, halkın tarihi Anadolu'nun tarihidir. Dönemlendirme konusunda dikkate değer bir husus ise Anadolu Medeniyeti'nin en önemli özelliği olarak gördükleri sürekliliktir. Süreklilik Hitit dönemine kadar devam etmektedir (Özden, 2022).</p> <p>Halikarnas Balıkcısı'na göre; Anadolu, taş devrinden bu yana akıllarda kalan bir uygarlıklar çağlayanıdır. Anadolu, uygarlıklar sentezidir (Gül ve Evcı, 2021: 263).</p>
<i>Göçebelik Yerleşiklik Orta Asya</i>	<p>Göçebelik kültürünün Türk yönetim geleneğine etkisi ihmal edilmiş, Anadolu ile bağlantı yerleşiklik üzerinde kurulmuştur. Mavi Anadoluçulara göre, Batı'ya uygarlığı götüren Orta Asya'dan göç eden Türk boyları değildir fakat Avrupa medeniyetinin kökeni sayılan Yunan medeniyetinin beşiği Anadolu'dur. Eyüboğlu'nun "Hitit Güneşi" belgesinde çok sık karşımıza çıkan ve Batı ile ilişkinin kurulduğu unsurların tümü tarım ile ilişkilidir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1956).</p> <p>Azra Erhat'a göre; eski bir uygarlık belirtisinin, bir anıtın, bir yapıtın Türk olması için, Asya'dan gelme Türk ırklı, Türk kökenli uluslarca yapılmış olması gerekmez. Irklar, kökenler, kaynaklar onca karışıktır ki, kim Türk, kim değil diye kesinlikle saptanamaz (Erhat, 1999: 66).</p>
<i>Gelenek</i>	<p>"Mavi ve Kara" romanının "Gelenekler Üstüne" bölümünden faydalanılarak Mavi Anadoluçuların gelenek anlayışı özetlenebilir (Eyüboğlu, 2006: 159):</p> <p style="padding-left: 40px;">Geçmişimizi, topraklarımızda arayıp bulduğumuz her değeri, Eti, Yunan, Roma, Bizans, Selçuk, Osmanlı, ne olursa olsun benimsemek.</p>

	<p>Eskiye sırtımızdan atıp düşüncemize ve bugünkü hayatımıza mal etmek; devam ettirmek değil yeniden yaşatmak. Eskinin sırtından geçinenlerin yeniye boğmalarını önlemek.</p>
<i>Selçuk-Osmanlı</i>	<p>Halikarnas Balıkcısı; Anadolu Uygarlıklarının Hitit, Frig, Lidya, İyon, Pers, Bizans, Selçuk ve Osmanlı diye adlandırılan ve birbirine katılıp birbiriyle kaynaşan uygarlıklar olduğunu belirtmektedir. Uzayıp gelen bu zincirin baklalarının her biri, önceki baklaların ya da kuşakların kanında gelmiş ve daha önceki uygarlığın bir sonucu veya semeresi olmuştur (Gül ve Evcı, 2021: 264).</p>
<i>Doğu Batı</i>	<p>Mavi Anadoluçular, Batı medeniyetinin temelini Anadolu uygarlıklarına dayandırmaktadır. Bu durumda Batılılaşmayı da halkın öz değerlerine dönmesi olarak nitelendirmektedirler. Mutlak bir şekilde dahil olmak istenen Batı medeniyetinin kaynağı, Yunan'da değil, her anlamda Anadolu'da doğup geliştiğini kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Eyüboğlu'na göre; Avrupa dünyamızı gençliği, yeniden doğuşu, yarına açılan penceresidir. İnsanlığın değer olarak nesi varsa bugün için ancak Avrupa kafasıyla faydalı olabileceğine inanmaktadır. En derin düşünce kaynaklarının Doğu'da olduğunu kabul etsek bile Avrupa'sız bu kaynaklar kuru çeşmelerden farksızdır (Eyüboğlu, 2006: 169).</p> <p>Mavi Anadoluçulara göre, günümüz Türkiye'sinin gelişmesi için Batının tekniğini alınmalıdır. Bu tekniğin bol ve ucuz insan gücüyle uygulanması, gelişmek için yeterli olacaktır. Fakat halkın içerisinde bulunan ve eskiye dönmeyi destekleyenleri yenmek Batının görüşüne değil özüne, kendi kendini eleştirme gücüne, Batının Batıyı değiştiren devrimci, yaratıcı yönüne ayak uydurmakla sağlanabilecektir (Eyüboğlu, 2006: 16).</p>
<i>Rönesans</i>	<p>Sabahattin Eyüboğlu'na göre Batı özgür düşünce olduğu için gelişmiş, Doğu özgür düşüncenin yokluğundan dolayı geride kalmıştır. Eyüboğlu, Köy Enstitüleri'ne büyük önem vermiş ve enstitülerde Batı tarzı eğitim hedeflenmiştir.</p>
	<p>Mavi Anadoluçular tarih anlayışları içerisinde din ve etnisiteye yer vermeyerek "insan" kavramını merkeze almaktadırlar. Anadolu</p>

<i>İslam</i>	<p>topraklarında yaşayan ve ona katkı sağlayan her kimliği Anadolu olarak tanımladıklarını belirtmektedirler (Ergül, 2014: 1-12). İnsanı merkeze alan görüşü neticesinde, Eyüboğlu; “Paganmışız bir zaman sonra Hristiyan olmuşuz, sonra Müslüman. Tapınakları kuran da bu halkmış kiliseleri camileri de.” demiştir. (Eyüboğlu, 2006: 1-2).</p> <p>Halikarnas Balıkcısı’na göre “Türkler” dendiğinde yalnızca Selçuk ve Oğuz kanından olanlar algılanmamalıdır. Anadolu’yu önce adaletleri ve dinsel olduğunca ulusal hoşgörülerini ve sonra askeri güçleriyle elde eden Türkler; olsa olsa iki, üç milyon insandan oluşmaktadır. O zaman Anadolu’nun toplam sayısı yirmi üç milyondur. Yeniçerilerin çoğu Hristiyan halkından devşirilmiştir ancak burada kandan söz etmemekte, kültüre atıfta bulunmaktadır. Kültürün ise soyla ilgisi yoktur. Onun için yeniçeriler de Türk’tür (Balıkcı, 2008: 191).</p>
<i>Ünvanlar</i>	<p>Türk yönetim geleneğinde sıklıkla karşımıza çıkan ünvanlar (ilteriş, Atsız, sultan vb.), genellikle Orta Asya kaynaklı ünvanlardır. Mavi Anadoluçuluk fikri, Türk kimliğinin Anadolu dışındaki göstergelerini kapsam dışı bıraktığından ilgili ünvanlar da doğal olarak kapsam dışıdır.</p>
<i>Mitoloji Antropoloji</i>	<p>Azra Erhat ve Derman Bayladı mitolojik unsurları, Fahri Işık ise antropolojik bulguları değerlendirmektedir. Fahri Işık, Patara kazılarında tespit etmiş olduğu hususlar ile ilgili düzenli yayımlar yapmış ve kazılarda elde ettiği bilgiler ile Anadolu coğrafyasındaki medeniyetlerin kökenlerini araştırmıştır (Işık, 2010: 229-235) Mitoloji ve antropoloji alanında değinilen hususların baskın kısmı, Batı ile ilişki kurmak ve Batı medeniyetinin Anadolu’dan doğduğunu kanıtlamak için kullanılmıştır.</p>

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Sonuç

Mavi Anadoluçuluk; Türk yönetim geleneği açısından kurucu unsurlar sayılabilecek göçebelik kültürü, bozkır, Orta Asya, Osmanlı, İslam gibi unsurları ihmal etmiştir. Gelenek ile kurulan ilişkinin “Batı medeniyetinin temeli Anadolu’dur.” savından hareket etmesi, Türk yönetim geleneği veya medeniyetinin tartışılmasını arka plana itmiştir. Mavi Anadoluçulara

göre; belirli coğrafyada yaşamış bir halkın mevcut kültürü, geçmişte aynı coğrafyada yaşamış diğer toplumların kültürlerinin harmanlanmasıdır. Coğrafya ile kültür ilişkisi kurmak önemli bir husustur. Ancak, Mavi Anadoluçular; Türklerin yalnızca Anadolu'daki varlığına değinmiş ve diğer coğrafyaları ihmal etmişlerdir. Ayrıca, fikrin savunucuları tarafından diğer Anadolu medeniyetleri ile aynı dönemde var olmasına rağmen Urartu medeniyetine hiç yer verilmemesi dikkat çekicidir. Urartuların kurulduğu bölgenin Van olması ve Mavi Anadoluçuların eserlerinde vurguladığı diğer medeniyetlerin (Likya, İyonya, Frig vb.) tümünün Ege ve Akdeniz bölgelerinde kurulmuş olması, coğrafya ile kurulan ilişki bağlamında Anadolu'nun sosyal gerçekliğiyle uyumsuz görünmektedir.

Mavi Anadoluçuların etimolojik köken arayışı ile Anadolu Medeniyetleri ve Batı arasında ilişki kurma çabası, kültürün en önemli unsurlarından biri olan dil açısından güçlü bir ispat sunmamaktadır. Etimolojik köken arayışı ile medeniyet bağlantısının oluşturulması Martin Bernal'in "Kara Atena" eserinde de bulunmaktadır. Bernal; "Athena" isminin Mısır kökenli olduğunu, Mısır bilgelik tanrıçasından geldiğini savunur ve Avrupa'nın kökenlerinin esas olarak Mısır ve Fenike'ye dayandığını iddia eder (Ünver, 2013: 344). Bu açıdan bakıldığında, aynı sözcükler farklı kökler ile ilişkilendirilerek birbirinden farklı medeniyetlere mal edilebilir. Yalnızca sözcük analizi ile çıkarımda bulunmak, dilin kültürel işlevinin (kuruculuk, taşıyıcılık vb.) önemini görmezden gelmektir.

Mavi Anadoluçuluk tartışmaları, Türklerin Batı ile akraba ya da en azından onlara denk bir ırktan olduğu iddiasına dayanmaktadır. Fikrin savunucuları, Batı merkezci tarih argümanlarını benzer değişkenler üzerinden farklı bir coğrafyada kurmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, uygarlıklar ve medeniyet açısından Batı'nın üstünlüğü kabul edilmektedir. Batı medeniyetinin Anadolu coğrafyasından geldiği iddia edilerek bir nevi yaratılan üstünlüğe ortak olunmaktadır.

Son kertede; Mavi Anadoluçuluk fikri, kamu yönetimi açısından, özel bir yönetim anlayışı ortaya koymamıştır ve fikri savunuların da böyle bir amacının bulunduğu söylenemez. Tüm bu değerlendirmelerin yanı sıra, Mavi Anadoluçuların Türk edebiyatı ve tarihi açısından önemli figürler olduğunu unutmamak gerekir. Mavi Anadoluçuluk fikrini; ulus devlet fikri oluşturmak, laik anlayışın devamlılığını sağlamak veya cumhuriyet sonrası inkılapları savunmak amacı bağlamında farklı okumak da mümkündür. Bu noktada Köy Enstitüleri mimarı Sabahattin Eyüboğlu'nun kardeşi, Mualla Eyüboğlu Anhegger'e kulak vermekte fayda vardır (Çandar, 2003:154):

Köy Enstitüleri yüzünden adımızı komüniste çıkardılar. Mevlevi şeyhleriyle dostluğumuzdan dolayı gericiye. Her boyaya boyandık anlayacağın. Hepsine de gülüp geçtik. Sabahattin Ağabeyimin dediği gibi, bizden memleketi sevmek. Gerisi boş.

Kaynakça

- Akar, M. (2020). Gaddar Laikliğin Üst Kimliği Mavi Anadoluçuluk. *Lacivert Dergisi*, 72 (1), 10-15.
- Akgün, F. (2020). Mavi Anadoluçuluk Hareketi ve Sabahattin Eyüboğlu'nun Millet Anlayışı, *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 8 (2), 313-324.
- Akurgal, E. (1968). The Birth of the Greek Art. *The Mediterranean and the Near East*, Londra.
- Asiltürk, B. (2015). Halikarnas Balıkcısı'nın Aganta Burina Burinata Romanında Otobiyografik Yansımalar ve Tanıklıklar. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 7 (14), 21-56.
- Ayhan, E. (1987). Prens Sabahattin Eyüboğlu. *Gergedan*, 9, 50.
- Balıkçı, H. (2005). *Anadolu Tanrıları*, Ş. Gökova (haz.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Balıkçı, H. (2008). *Anadolu'nun Sesi*, Ş. Gökova (haz.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Batur, E. (1987). Cumhuriyet Hümanisti için Profilden Vesikalık Fotoğraf. *Gergedan*, 7, 101-102.
- Bayladı, D. (2003). *Uygurlular Kavşağı Anadolu*. İstanbul: Say Yayınları.
- Bektaş, C. (2017). Mavi Anadoluçuluk Röportajı, Arkeoloji ve Sanat Haberleri.
- Belge, M. (2006). Mavi Anadolu Tezi ve Halikarnas Balıkcısı. *Birikim Dergisi*, 210, 32-45.
- Boratav, A. (2022). Mavi Yolculuğun Heyecan Dolu Eski Defterleri, <https://gazeteoksijen.com/yazarlar/ali-boratav/mavi-yolculugun-heyecan-dolu-eski-defterleri-71255>, Erişim Tarihi: 01.04.2024
- Çandar, T. (2003). *Hitit Güneşi Mualla Eyuboğlu Anhegger*. İstanbul: Doğan.
- Çetin, N. (2013). Hümanist, Batıcı Anadolu Hareketi ve Mavi Anadoluçuluk, Yeni Mesaj Gazetesi, <https://www.yenimesaj.com.tr/humanist-batici-anadolu-hareketi-ve-mavi-anadoluculuk-H1227815.htm>, Erişim Tarihi: 01.04.2024.
- Danış, F. (2023). Toprağa Bağlı Bir Milliyetçilik Teorisi Olarak Mavi Anadolu İdeali. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 44, 213-239.
- Ergül, S. (2014), Dil, Siyaset ve Edebi Eleştiri Bağlamında Mavi Anadolu Hareketi. *Tarih Okulu Dergisi* (19), 1-22.
- Erhat, A. (1962). *Mavi Yolculuk*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Erhat, A. (1972). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erhat, A. (1974). Halikarnas Balıkcısı ile Sabahattin Eyüboğlu, *Türk Dili Dergisi*, (269), 411-416,
- Erhat, A. (1980). Halikarnas Balıkcısında Sözlü Gelenek, Yazılı Gelenek, <https://9lib.net/halikarnasbalikcisindasozluelenekyaziligeleneke>, Erişim Tarihi: 11.04.2022.
- Erhat, A. (1999). *Homeros: Gül İle Söyleşi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Eyüboğlu, S. (2006). *Mavi ve Kara Denemeler*. İstanbul: Kültür Yayınları.
- Gül, O. ve Evci, N. (2021). Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Üzerinde Mavi Anadoluçuluk Akımının İzleri, *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 256-272.

- Günyol, V. (1991). *Yaza Yaza Yaşarken: Günlükler*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Işık, F. (2010). Anadolu-Lykia Uygarlığı Lykia'nın Helenleşmesi Görüşüne Eleştirel Bir Yaklaşım, *Anadolu Dergisi*, 36, 65-125.
- Işık, F. (2010). Patara, *Anadolu Dergisi*, 36, 229-243.
- Karataş, E. (2014). Halikarnas Balıkcısı'nın Turgut Reis Adlı Eserinin Tarihî Roman Kavramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (26), 11-26.
- Koşar, E. (2018). Mavi Anadoluçuluk ve Sabahattin Eyüboğlu'na Eleştirel Bakışlar, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 17, 79-86.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (1956). Hitit Güneşi, <https://filmmirasim.ktb.gov.tr/tr/film/hitit-gnei>, Erişim Tarihi: 02.04.2024.
- Oktay, A. (1987). Halikarnassos'dan Bodrum'a Türkiye'de Hümanist Söylem'in Tarihçesi ve Ütopist Bir Aydın Hareketi Üzerine. *Gergedan*, 7, 97-100.
- Özden, D. (2022), Medeniyet Anadolu'dan mı Doğdu? Fahri Işık Aydınlığı, <http://www.dursunozen.com.tr/?p=10327>, Erişim Tarihi: 27.03.2022.
- Şenol, M. (2020). Medeniyet Tartışmalarında Mavi Anadoluçuluk Akımının Yeri. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 6 (21-22), 105-124.
- Tutucu, M. (2021), Anamorfoz Mavi Anadoluçuluğun Şovenist Eğilimleri, <https://www.birgun.net/makale/anamorfoz-mavi-anadoluculukun-sovenist-egilimleri-366517>, Erişim Tarihi: 01.04.2024.
- Ünver, R. (2013). Martin Bernal, Kara Atena Kitap Değerlendirmesi, *İnsan ve Toplum Dergisi*, 3 (6), 343-346.
- Yetgin, D. ve Yılmaz, A. (2018). Türkiye'de Turist Rehberliğinin Öncüsü: Cevat Şakir Kabaağaçlı (Halikarnas Balıkcısı). *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29 (1), 128-138.
- Yıldırım, E. (2012). Modern Cumhuriyetin Kimlik Arayışları: Kayıp Kimliğin Peşinde Mavi Anadoluçuluk Hareketi. (Yayınlanmış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yazar Beyanı

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Tuna Çelik %100 katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Tuna Çelik contributed 100% to the study.

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: Ethics committee approval is not applicable to this study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.